

Notes de Viatge (1)

El renaixement de tres nacions

Vicent Partal escriu, des de Lituània, les seves impressions sobre aquesta república, en el moment de la seva independència.

Hi ha un historiador, em sembla, que alemany, que va dir que aquests països (Polònia, Lituània,...) molesten perquè estan entre Alemanya i Rússia. No, no va dir que molesten. Va dir que irri-ten. És molt més precís.

Una primera mostra de com van les coses. A l'aeroport ens han portat a una terminal nova, molt ben construïda i dissenyada. Abans tenia els rètols en rus però ara ja han desaparegut. Només lituà i anglès. Darrere de la finestreta, però, hi havia dos soldats del KGB. I jo no portava cap visat, ni soviètic ni lituà.

Mentre era a la cua assatjava la meua defensa per quan el policia em preguntara com pensava entrar-hi sense visat, però no ha fet falta res. S'ha limitat a preguntar-me "¿Visa niet?" "niet" que l'he contestat jo, i aquí s'ha acabat el problema. Un segell soviètic i endavant. Després, però, hi havia la frontera lituana. Exactament en el corredor entre la duana i el carrer. Dos guàrdies lituans, una mica vells, amb un gran llibre on anaven apuntant els noms dels sol·licitants del visat. El meu és el número 2.241.

La gent accepta bé la doble frontera. Només hi ha hagut algú que ha intentat saltar-se el control lituà, aduint que ja havia pasat el soviètic. Un soldadet gras, però, ho impedia fermament encara que cortès. A la porta m'esperava Birute Cekouliene, la delegada als Països Bàltics del Comitè Olímpic de Catalunya. Amb ella he baixat a la ciutat.

Anant cap al centre hem parlat del recent colp d'estat. A Vílnius no es va moure ningú, excepte els treballadors d'una fàbrica i el seu director, russos fins al moll dels ossos. Van fer retrasmetre un míting de suport als colpistes des de la mateixa fàbrica per la televisió. Però, com que els colpistes van centralitzar totes les emissions, es quedaren amb les ganes.

Passats els moments d'eufòria, Lituània viu amb molta normalitat la seva independència.

De passada hem vist una fàbrica militar. Les autoritats civils, les lituanes, no saben què s'hi produeix. Només coneixen el número de la instal·lació què, per no tenir, no té ni nom. Ara, però, passarà a ser propietat de la república i descobrirà el misteri. L'única pista és que emet pol·lució de materials pesants.

Curiosament sembla que han estat els militars els que han col·laborat de més bona gana amb les autoritats independentistes. Les primeres delegacions arribades de Moscou per negociar el transvasament d'instal·lacions han estat totes

militars. I els primers militars que han marxat, els temudíssims *boines negres* oficialment Brigades Antiterroristes han deixat les armes en la caserna, se suposa que a benefici de l'incipient exèrcit lituà.

Quan he arribat a l'hotel, l'oficina de canvi ja estava tancada i en l'oficina de recepció no m'han volgut acceptar dòlars per rubles. Així que he hagut de sondejar si funcionava l'antiga estratagema: els cambres del restaurant. Ha funcionat.

He demanat disimuladament si podia canviar i en cinc minuts vint dòlars han canviat de mà, transformats en novíssims billets de cent rubles. Canviar al restaurant sempre té un avantatge en relació amb el canvi en el mercat del carrer. Si t'hi quedes a sopar saps que no et faran trampa, perquè després han de canviar-se els bitllets que t'han canviat. De tota manera m'ha sorprès que el canvi negre, enmig d'una situació com la que viu ara Lituània, siga tant temorós: mirada a un costat i a l'altre, un cambrer que vigila la porta i un altre que se t'acosta amb un

ANDY HERNANDEZ

tovalló i a sota els rubles. No sé. Qualsevol dies d'aquests els rubles ni valdran.

Sopant he parlat amb un senyor major que ve de Laipeda, el gran port lituà del Bàltic. Ell deia que Lituània no té res a fer si, econòmicament, va al marge de Rússia. He suposat, per tant, que era partidari de la Unió. Però quan li ho he dit s'ha indignat. No vol ser soviètic. ¿I doncs? "Potser podríem ser independents en el marc d'un mercat comú soviètic". Era la seva opció.

El Parlament és encara encerclat per les

barricades. Grans murs de pedra i fil d'aram el protegeixen de qualsevol possible atac de les tropes soviètiques. En aquest mur defensiu tothom hi deixa la seva pintada, el seu cartell, el seu pamflet. I allà, on en teoria havia de ser la porta oficial, la gran, hi ha un altar. Un tapís enorme, una imatge del Cor de Jesús en un quadre i una estatueta de la Verge Maria, al seu peu tot de flors i una bandera de Lituània, just enfront se una columna de fusta recolçada en una farola serveixen perquè la gent hi enganxi les medalles i les condecoracions de l'època soviètica. N'hi ha milers. Insignies de la *mili* i passaports i qualsevol classe d'objectes, de símbols, del poder socialista. En diuen el femer de la història. Fins i tot hi ha qui ha clavat en la fusta llibres de Lenin. A terra també hi ha un munt de llibres. El conjunt té l'aparença d'una falla, però no crec que tinguin la intenció de cremar-la. Més aviat és un exorcisme. Clar, ben mirat, també les falles són un exorcisme.

No sé si és el caràcter lituà, però Víliaus no sembla en absolut una ciutat a punt de viure un moment històric. Probablement Mikhaïl Gorvatxov reconeixerà la independència lituana, letona i estona, amb el suport del Congrés dels Diputats del poble o sense ell. Per tant, renaixerà, ja d'una manera indiscutible, l'estat lituà. Se suposa que això hauria de ser excitant. Però al carrer tot és calma i normalitat. Han tret l'estàtua de Lenin de la plaça Major, han aparegut pertot arreu oficines del govern lituà independent, han canviat el nom de tots els carrers que calia (ocasionant un bon, però probable problema geogràfic). Banderes només n'he vistes en algun edifici oficial. Dalt del pal, i encara no en tots. Pancartes o cartells polítics potser n'he vist dos o tres. Cap senyal que ací és produirà un canvi fonamental potser en poques hores.

Em diuen que els lituans són gent poc impulsiva, i que, de fet, ells consideren que ja eren independents des del moment que van proclamar la independència, el mes de març del 90. Però, vaja, tot i això, confesse que em sorprèn la seva indiferència. Desmenteix Daniel Vernet, el magnífic àntic corresponsal de *Le Monde*, que havia dit que la resignació ha deixat pas a l'exaltació. Ací no, segur. Ací, en tot cas, ha deixat pas a la calma.

4 DE SETEMBRE, DIMECRES

He comprat una guia de Víliaus, l'úni-

ca que hi ha, de l'editorial Progrés de Moscou. És fantàstica. Els seus autors la van escriure en 1981 i sembla impossible. Hi ha l'antiga bandera soviètica de Lituània (les repúbliques soviètiques es van inventar unes banderes basades en la de la Unió per a substituir les tradicionals). Hi ha l'ajuntament, definit com "edifici del comitè executiu del PCUS" i s'explica que aquest i el soviètic local dirigeixen la vida de la localitat lituana. Entre els membres del Soviet local destaquen que" 140 són comunistes (ara em sembla que no trobaríem 140 comunistes públics en tot Lituània), 157 tenen educació superior, 108 tenen menys de trenta anys, 147 són dones i 116 són escolllits per primer mandat".

A pesar de tot, una guia sempre és una guia i serveis. En l'apartat històric, per exemple hi ha un relat estremidor de com van deixar la ciutat els nazis quan la retirada: van rebentar la planta d'electricitat, les conduccions de gas i qualsevol infraestructura que van trobar.

A banda d'això el llibre explica embulladament la història d'aquesta ciutat que és particularment complexa. El Premi Nobel de Literatura de 1980, el polonès Czeslaw Milosz, polonès però polonès de Lituània, assegurava en un text seu que Víliaus (o "Vilna", o "Wilno", o "Vilno", segons qui parli) ha canviat aquest segle 13 vegades de mans. De manera que la ciutat i l'àrea que l'envolta ha viscut totes les vicissituds i dificultats d'aquest tros d'Europa.

Ací no es pot dir on viuen els nacionals d'un país i on no. A Víliaus ara la majoria de la població és lituana (50% lituans, 22% russos i 18% polonesos). Però no sempre ha estat així. Tradicionalment havia estat una ciutat de majoria jueva i polonesa. No és sinó després de la guerra i amb el canvi de les fronteres poloneses a l'Est que Víliaus és poblada bàsicament per lituans. I, aleshores ho fou perquè Bielorússia, on estava Víliaus, la va regalar a Lituània com a senyal de bona voluntat per la incorporació d'aquesta república, si us plau per força, a l'unió.

La inconsistència de les fronteres és constant. Al carrer que abans en deien de Gorki i que ara porta un nom que no recorde, hi ha la universitat on estudià de 1915 a 1919 Adam Mickiewicz, el gran poeta polonès. Doncs véu Mickiewicz havia nascut a la vila lituana de Zasje. Però actualment aquesta vila és a la república de Bielorússia. Sobre ell la meua guia, de Progrés, es limita a posar

l'accent sobre un vers "Lituània, pàtria meua. Ets la vitalitat" on el poeta, remarcat en ells, anomena "pàtria" a Lituània". (I no a Polònia, que volen dir ells). Encara avui hi ha polonesos que reivindiquen els territoris lituans. A Varsòvia ha aparegut un partit que propugna la creació d'una República Polonesa de l'Est a les regions de Lituània on avui viuen els polonesos. Aquesta república després s'uniria a l'actual Polònia.

A Polònia, aquest país l'anomenen "dels confins". Potser fent una mica de broma, podríem dir-ne la *Sispolònia*.

Per davant del teatre de l'òpera, uns obrers acaben de retocar la façana d'un edifici modern que hauria d'haver estat la seu de l'Institut d'Història del Partit Comunista de Lituània. Em diuen que ara hi ha una forta discussió sobre qui l'ocuparà. Sembla lògic que sigui ocupat per l'acadèmia d'Història de Lituània, però l'hospital de la ciutat ha demanat ocupar-lo i situar-hi les especialitats cardiològiques.

Darrere de l'òpera hi ha l'àrea comercial, que comença al carrer que abans es deia de Lenin i ara Geminites, l'heroï nacional de Lituània. El carrer és ple de

petites botigues i acaba en una espècie de grans magatzems. Al voltant d'un quiosc xicotet han improvisat un bar on només venen una infecta llimonada. Aquest bar està al mig del carrer que és per a vianants i té quatre taules blanquinoses i un improvisat envelat groc i roig sobre cadascuna d'elles. Les cadires, metal·liques, fan una mica de feredat. M'he assegut sobre una que només aguantava per pur miracle.

La gent intenta vestir a la manera occidental però ja es veu que encara els resulta difícil, no tant per la roba, encara que també, com per la manera de portarla. Un senyor que pretén anar vestit com un *yuppy* de Wall Street a combinat camisa i jaqueta llisa i fosca amb una corbata a flors i un pantaló a quadres escocesos molt arrapat a les cames. Hi ha xi-

ques que volen portar minifaldilles, però que òbviament ignoren com cal caminar amb elles.

A pesar de tot, els lituans tenen un aire exagerat de dignitat en els rostres. Potser és la fesomia clarament nòrdica el que ho fa.

El parc que abans deien de Lenin, un grup d'operaris desmunta el pedestal de l'estàtua del que fou el fundador de l'URSS. Cada pedra ha estat escrupolosament marcada demanera que no serà difícil de reconstruir. Però no crec que arribi el cas. Dos camions i una grua per a set persones.

Dues d'elles, almenys l'estona que els he estat mirant, no han fet absolutament res. I els altres no es pot dir que treballen a ritme vibrant.

L'apatia durant el treball serà un dels problemes forts en aquest país. A l'URSS, a l'antiga URSS, s'ha produït un curiós canvi lingüístic. De dir "vaig a treballar" han passat a dir "vaig al treball", expressió que no significa ni de bon tros que es pretenga cap cosa més que estar les hores reglamentàries intentant sempre fer el mínim de feina possible.

En un cantó de la plaça, la seu clausurada del KGB observa muda l'operació. A la porta han pintat "KGB=SS".

El 1970 un lituà i el seu fill van aconseguir segrestar un avió soviètic a Geòrgia i portar-lo a Turquia, on van demanar asil polític. En ocasió d'aquest memorable fet (era el primer segrest amb èxit d'un avió d'Aeroflot) va circular aquest acudit rus sobre els lituans: "Un avió s'enlaira d'un aeroport soviètic i quan els passatgers ja són asseguts el capità parla per ràdio i diu: 'Bona vesprada, camarades, espere

que tinguen un vol agradable. El capità, que sóc jo, sóc de Moscou, el copilot, d'Odessa, l'auxiliar de vol és de Vladivostok i les hostesses són de Leningrad. No hi ha cap lituà a bord". En revenja, dos acudits lituans sobre l'URSS "¿Quin és el país més gran del món? Lituània.

La seva frontera és a la Mar Bàltica. La seva capital és a Moscou i la seva població és a Sibèria".

"¿Quin és el país més neutral del món? Lituània. Es tan neutral que ni s'immisciï en els seus afers interns".

M'he posat a la cua del supermercat en part perquè se m'ha passat l'hora de dinar i en part per experimentar aquesta sensació de fer cua.

La veritat és que no m'ha semblat res de l'altre món. M'he posat primer entre els que compraven pa. La cosa era millor que discreta. En els estants hi havia bastants classes distintes de pa i en abundància. La cua avançava ben ràpida i en un minut ja en tenia tres a les meves mans. Els últims detalls inequívocament soviètics eren dos: la senyora comptava encara amb un àbac i, a vegades, servia mitja Viena o fins i tot un quart de Viena als clients que li les demanaven.

Després he fet cua al despatx del companatge i la veritat és que era bastant més escàs que el pa. Però d'haver-ne

n'hi havia. El més cridaner era l'eixida. Quasi ja a la porta, quan havies recorregut totes les pretatgeries, topaves amb una màquina automàtica de llimonada. La curiositat és que sempre s'usa el mateix got. L'aparell funciona com qualsevol dels que estem acostumats a veure al nostre país però el raig de veguda, en lloc de caure sobre un got de plàstic o alguna cosa així, cau sobre una gerra de vidre que està lligada amb una cadena a la màquina, de manera que beus i deixes el got perquè un altre bega. Diria que és poc higiènic.

En una llibreria del carrer que abans era de Lenin, la majoria dels llibres estan en rus. Però el públic, sense excepcions, s'apilona en l'espai on hi ha els llibres en lituà. Són edicions baratíssimes, però també molt poc acurades estèticament. Compre una guia de conversa anglès/lituà (no hi ha guies rus/lituà ni res més lituà, només anglès) i un parell de llibres per curiositat. També un mapa que, d'entrada, em semblava de Lituània

i després, quan l'he mirat a l'hotel, m'adono que és un mapa de les parròquies de Lituània.

Com que sóc evidentment un estranger m'emboliquen els llibres i el mapa amb paper de diari polonès. O almenys escrit en polonès. La resta del clients s'emporten els llibres posats.

Petit diccionari català/lituà: hola: *sveikas*; benvingut: *sveiki atvyke*; adéu: *viso gero*, per favor: *brasoni*; sí: *daid*; gràcies: *bekoju*; no: *me*; un, dos tres: *vienas, pun, trys*.

Lituània ha anat molt lligada a l'església catòlica. Segurament perquè representa un factor de diferenciació cultural respecte als eslaus, particularment respecte als russos. I de tot punt segur perquè l'església va estar una de les institucions que més va

aguantar la repressió i que amb més força va donar suport al moviment nacionalista. En tercer lloc potser caldria parlar d'una certa influència de Solidarnosc. Quatre o cinc banderes poloneses amb l'anagrama del que abans era el gran sindicat opositor de Polònia es troben en els metres de formigó que envolten el Parlament lituà. I en les manifestacions han onejat sempre. Els dirigents lituans esperen amb ansietat la visita de Joan Pau II tan bon punt com siguin definitivament independents.

Per descomptat, les esglésies que no funcionaven com a tals han estat retornades al culte: la de sant Casimir (que era museu de l'ateisme), la catedral (que era una sala d'exposicions), l'església de sant Joan (on hi havia el museu del pensament científic) i la de sant Miquel (que era el museu d'arquitectura).

Els Sajudis ('el moviment') va nàixer a principis del juny del 88. Només tres anys han separat l'aparició d'aquesta organització de la independència. Sajudis va nàixer com *Lietuvos Bersivarkymo Sajudis* es a dir com a 'moviment lituà per la *perestroika*' o per les 'reformes',

com ho preferien traduir els seu portaveus. Va ser des de la unió d'escriptors que es va proposar la idea de crear una nova organització que estimulava la crítica a la situació a què estava sotmesa Lituània. De fet, al març anterior, la unió

d'escriptors ja havia fet públic un dur comunicat contra "la política d'estil colonial" que els soviètics practicaven al seu país, contra la destrossa ecològica i a favor de les reivindicacions lingüístiques.

El naixement dels Sajudis es data el 3 de juny del 88, quan es van reunir a l'Acadèmia de les Ciències un grup d'intel·lectuals i professionals al voltant de la pregunta "¿podem superar la burocràcia?". Eren un total de 500 persones. 500 persones que van establir la primera base que portaria a la independència. Entre els membres del primer moment que després han esdevingut importants, o coneguts, Kazimiera Prunskiene, Romualdas Ozolas i el president Vitautas Landsbergis, que féu el primer parlament públic dels Sajudis, el 24 de

juny, en ocasió de la marxa a Moscou dels delegats al 19 congrés del PCUS.

Tot i que no es pot dir que els Sajudis fos una operació del partit comunista, la veritat és que va col·laborar els primers temps Algirdas Brazauskas del valent secretari general del partit comunista a Lituània i, des de 1990, del partit comunista de Lituània (separat del PCUS) que després es transformaria en el partit democràtic de l'esquerra.

A l'esquerra dels Sajudis existia i continuarà existint la Lliga per la Independència de Lituània, que ha acusat durant mesos els Sajudis de ser un instrument de Moscou. Durant molt temps els Sajudis van fer declaracions contràries a la independència lituana i van evitar tot contacte amb els militants de la Lliga.

Avui dia la Lliga a organitzat un parlament paral·lel i reclama la depuració de tots els membres del Sajudis que estaven relacionats amb el règim comunista, que en són bastants.

Els Sajudis, per la seva banda, ja han esclatat en diversos partits i es manté

només com una estructura per a actes concrets. De dins seu han aparegut els partits democrata-cristià, liberal, socialista, socialdemocrata, i verd, entre altres.

A Vílnius es poden veure dues cadenes de la televisió soviètica. En teoria una d'elles hauria d'emetre la major part de la programació en lituà, però no és així. La causa que s'adueix és que els tècnics soviètics que la portaven van espatllar les màquines llançant-hi àcids i quan els tècnics del govern lituà els van anar a substituir.

L'actual televisió soviètica és molt dolenta. Fa uns minuts oferia un estúpid concurs de la NBC americana. La cosa consisteix a preguntar collonades a uns escultors cosos d'homes i dones que es passegen lleugers de roba i després votar quin d'ells t'agrada més.

Els russos s'ho empassen amb l'ajuda d'un simple traductor. Potser no s'ha adonat Berlusconi que ací hi ha un gran mercat per a canals com Tele 5.

Els únics llibres que he vist traduïts de qualsevol llengua al lituà són les obres completes de Zola. ¡Qui li ho anava a dir, a don Emile!

En un quiosc, al carrer, venen passaports russos i, falsos encara, passaports lituans. Els russos valen 1,15 rubles, els lituans 1,30. Només faltaria això.

5 DE SETEMBRE, DIJOUS

He anat al parlament per trobar-me amb Kazimieras Modiekas, el vice-president de Lituània, que ja el coneixia d'abans.

El parlament encara es tot envoltat de barricades, així que hem entrat per una espècie de porta falsa. A dins hi havia els voluntaris que el defensaven des de l'intent d'assalt soviètic del passat gener.

Aquest "joves", els soldats els diuen simplement així, feien instrucció al corredor. No porten insígnies ni van uniformats com els membres de la policia, que usen un uniforme verd llampant.

El despatx de Modiekas és a la zona

noble de l'edifici però ell encara no és comporta com un vice-president, per sort.

En eixir a rebre'm, ha sonat el telèfon de la secretaria i l'ha agafat ell mateix.

Al seu despatx hem estat parlant una mitja hora. Entre les coses més substancials, m'ha dit que no descarta pressions econòmiques de la futura Unió Soviètica, estiga com estiga, ni tampoc polítiques. Que això no s'acaba així. Per a Modiekas ara s'obre el període més interessant de la vida de Lituània, perquè ja no queden obstacles. Ja tot es pot fer. Especialment en el terreny econòmic. I això corrent molt. Ja han arribat a Vílnius tècnics del Banc Europeu per a la Reconstrucció, que ha estat treballant en projectes molt concrets, entre altres reparant les comunicacions que, com hem pogut constatar, són un desastre. D'ací a Barcelona puc tardar un dia sencer esperant la telefonada. En canvi de Barcelona ací, normalment, és directa i immediata. Això passa perquè totes les trucades, totes, han de ser enviades a Moscou i des d'allà es distribueixen.

El vice-president lituà també m'ha dit que el seu país no vol viure de la caritat dels altres, i que aspira a entrar a Europa amb una economia renovada en tan poc temps com siga possible. Per això el pri-

mer és entrar en el sistema financer mundial, feina en què ja estan posats.

Respecte a la possibilitat d'integrar-se en aquesta espècie de nova federació d'estats sobirans que serà l'URSS ha dit que no estan tancats a col·laborar-hi, sobretot en l'aspecte econòmic, però qualsevol acord ha de venir del reconeixement que Lituània és un estat independent sense relació política amb l'URSS.

Modiekas és també el vice-president del Comitè Olímpic de Lituània i, com a tal, va estar a Barcelona fa uns mesos en una reunió conjunta de diversos comitès olímpics no reconeguts, entre els quals el de Catalunya. Sobre la participació als Jocs diu que ja és segura i que fins i tot el COOB ha notificat que reserva 150 places per als tres comitès bàltics i per a Sud-àfrica. Aquest mes de setembre una reunió a Berlín donarà per tancat el tema. "Amb tot -m'ha dit- vull subratllar que no oblidarem mai el que hem promès al Comitè Olímpic de Catalunya tot el nostre suport. Jo ja ho vaig fer públic a Lausanne, davant Samaranch, i, en compliment de l'acord a què vam arribar, que era que el que entre primer deixe la porta mig oberta".

Modiekas està veritablement impressionat per la solidaritat i l'afecte que li han

demonstrat la gent del nostre país, i diu que quan li ensenyà a Lanverguis tot el que s'havia fet a Catalunya a favor de Lituània, aquest es va quedar mut, però va dir que països més grans que el nostre que sempre havien promès tot el suport no havien fet tant com Catalunya.

Una colla enorme de Hare Krisnas ha creat una espectació sense límits a la plaça de l'ajuntament. Centenars de persones s'han aturat a mirar de prop com ballaven i predicaven. M'ha cridat l'atenció que la gent no coneixia la tonada de la cançó -inclús hi havia un jove que anotava les notes en una partitura- això vol dir que són molt exòtics, perquè allà, a casa, tot el món la podria taral·lejar: "Hare, hare..."

L'observació, a vegades, només provoca confusió. Ahir vaig escriure que a les llibreries lituanes es veien més llibres en rus que en lituà. Avui, en una biblioteca m'han donat l'explicació: ningú compra llibres en rus, i els llibres en lituà tenen tant d'èxit que la gent els compra per subscripció, per tal d'assegurar-se que arribaran a llegir-lo. Per tant la meua observació anterior no solament no servia de res sinó que era equivocada.

Vicent Partal

XV. CAMPANYA CARLES SALVADOR

**Començament dels nous cursos de Llengua
i Cultura del País Valencià**

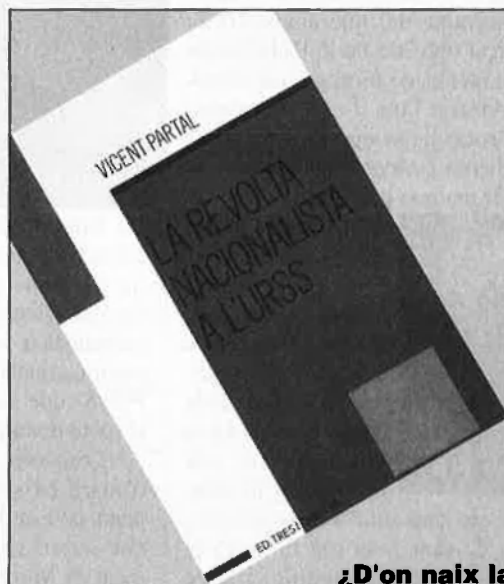
Cursos per correspondència:

- Castellanoparlants
- Iniciació
- Catalanoparlants
- Bàsic
- Progressiu
- Curs de Geografia i Història del País Valencià

En acabar el curs s'obté un certificat acreditatiu.

CENTRE CARLES SALVADOR

Moratin, 15, 6a. Tel.: 351 17 27 46002 - València

**¿D'on naix la força
amb què s'han
expressat els
nacionalismes a la
Unió Soviètica?**

**¿Què ha fet possible
aquesta revolta de
les nacions?**

EDITORIAL TRES I QUATRE